

REKONCEPTUALIZACE ZALOŽENÍ A OSÍDLENÍ VOJVODOVA – OD MONOGENEZE K POLYGENEZI, OD LOKALIT K SÍTÍM

(Na příkladu rodiny Pappových)

Marek Jakoubek

Vojvodovo, obec nacházející se v severozápadním Bulharsku, 16 km od dunajského přístavního města Orjachova, bývalo jedinou českou obcí v Bulharsku. Jako česká obec ovšem existovalo jen půl století: mezi lety 1900–1950. Na konci tohoto období jej v rámci poválečných mezinárodních dohod v průběhu akce „návratu krajanů do vlasti“ ve dvou transportech opustila naprostá převaha jeho českých obyvatel, kteří se následně usadili převážně na jižní Moravě. Místní legenda praví, že Čechy pozval do Bulharska sám bulharský car Ferdinand, aby okolním vesničanům ukázali, jak se obdělává zem, jak vypadají moderní způsoby zemědělské výroby, obecně řečeno, jak se hospodaří. Ať již je tato legenda pravdivá či nikoli, obyvatelé Vojvodova žili tak, jako by se Ferdinandově pozvání snažili dostát – v letech, kdy Vojvodovo obývali Češi, bylo obcí k pohledání, resp. „vzorovou obcí“ (*selo za obrazec*), a to nejen v regionu, ale i v rámci celého Bulharska bylo dáváno za následováníhodný příklad. Obec byla široko daleko pověstná pořádkem a čistotou, jak vsi samotné, tak jejich obyvatel. Ti pak byli proslulí svou pracovitostí a asketickou evangelickou morálkou, v širokém okolí známí jako vynikající zemědělci, ale i skvělí chovatelé koní a velcí trhovci*.

Vojvodovo – česká nebo banátská vesnice?

Obecně přijímaný narativ o založení Vojvodova má již řadu dekád zhruba následující podobu: „Druhotnou emigrací 50 českých rodin ze Svaté Heleny v uherském Banátu vznikla roku 1900 česká vesnice Vojvodovo v severozápadním Bulharsku“ (Vaculík 2009: 36). Co do podstaty se přitom Vaculíkova formulace v principu nijak neliší od o bezmála sedmdesát let staršího popisu J. Auerhana a R. Turčina, podle kterých byla „česká osada Vojvodovo (v kraji rahovském¹) [...] založena vystěhovalci z české vesnice Sv. Heleny v rumunském Banátě [...] okolo roku 1900“ (Auerhan – Turčín 1930: 23). Záhy ustavený způsob reference o uvedené události založení Vojvo-

dova tedy vykazuje poměrně značnou setrvalost, resp. stabilitu. Jeho podloží je přitom z uvedených citací zřejmá teze, že Vojvodovo bylo jakousi *dceřinnou obcí* Svaté Heleny, či její „kolonií“, jak doslovně uvádí např. Auerhan (1921: 87). Skutečnost, že Vojvodovo bylo ve své prvním období nazýváno „banátská vesnice“, je pak v uvedené linii obvykle vysvětlena právě poukazem na banátský původ svatohelenských přesídlenců. Jinak řečeno, s ohledem na založení Vojvodova a jeho následný charakter je v dané interpretaci akcentován právě a jen český prvek, považovaný v odpovídajících pracích za zcela určující, případně jediný. S ohledem na dnes známá fakta je ovšem, máme za to, třeba výklad založení Vojvodova takříkajíc pluralizovat, neboť jeho založení se – kromě svatohelenských přesídlenců – účast-

¹ Tj. orjachovským (Rahova = Orjachovo).

nily přinejmenším tři další skupiny: Slováci, banátští Bulhaři a Srbové. Jejich (taktéž banátský) původ byl přitom pro následné označení obce coby obce „banátské“ určující podle všeho stejně, jako v případě svatohelenských Čechů. Podíváme-li se totiž, jak danou skutečnost viděli starší autoři, tedy autoři, kteří měli možnost hovořit s přímými účastníky založení Vojvodova (jakož i s pamětníky odpovídajících událostí z řad obyvatel okolních obcí), ukáže se, že věc viděli jinak. Například vojvodovský kronikář Neco P. Necov uvádí, že:

Prvními osídlenci Vojvodova byli Češi ze Seseku² a z plevenských vesnic [...] a Slováci z plevenských vesnic [...] Poněvadž všichni tito přistěhovalci do Vojvodova přišli z Banátu, říkalo se jim Banátčané a obci „banátská vesnice“ (Necov 2006: 34³; kurzíva přidána).

Proč Necov v úvodním výčtu vynechal banátské Bulhary, není jasné, zejména když na jiných místech svého díla zcela jasně uvádí, že „prvními obyvateli Vojvodova byli Češi, Slováci a Paulikiáni (starobulhaři), všichni z Banátu“ (Necov 2006: 28; kurzíva dodána). Rozšíříme-li tedy úvodní sekvenci do takřikající plného počtu, ukáže se, že termín „banátská vesnice“ vypovídá o jejich obyvatelích souhrnně, neboť *všechny skupiny, které obec založily a obývaly, do Bulharska potažmo Vojvodova přišly z Banátu* – a právě k tomuto faktu označení vsi referovalo. Je sice pravda, že mezi odpovídajícími skupinami měli od počátku počtem navrch Češi, jejich početní převaha, resp. vliv však v daném období nebyly podle všeho takové, že bychom Vojvodovo v této době mohli označit za „jejich“ obec, tj. za obec českou.

Český živel ovšem v průběhu let ve Vojvodovu přeci jen převládl a získal jednoznačně dominantní postavení a z Vojvodova, vesnice *banátské*, se postupně stalo Vojvodovo, vesnice *česká*. Výsledek těchto procesů byl ovšem později vztažen i na předchozí období a následkem bylo výše prezentované historicky neadekvátní pojetí, traktující Vojvodovo coby českou obec od samotného jejího založení v roce 1900.

² Sesek – obec založená přesídlení ze Svaté Heleny, Slováky a Srby mezi lety 1897–1900, nacházející se mezi obcemi Kneža, Gostilja a Dolni Lukovit, nakonec opuštěná kvůli útokům ze strany místních Bulharů, kteří její katastr považovali za svoji pastvinu (více viz Jakoubek 2010).

³ Překlad byl pro účely této studie mírně upraven, aby originálu odpovídal doslovněji než překlad z roku 2006.

Vojvodovští Slováci

Co do počtu zaujímali ve Vojvodovu Slováci v počátečních letech druhou příčku, hned za ve všech letech v období 1900–1950 dominujícími Čechy. Ve druhé dekádě minulého století ovšem početně poklesli až za místní Bulhary. Za tímto početním poklesem přitom stály migrace vojvodovských Slováků, kteří z těch či oněch příčin Vojvodovo opouštěli. K prvnímu migračnímu pohybu Slováků z Vojvodova došlo přitom již v roce 1906 či 1911 (viz Michalko 1936: 362), kdy se několik rodin vojvodovských Slováků (a Srbů, Nikolov 2013: 214⁴), společně se Slováky z Pazové a Gorne Mitropolije, odstěhovalo k Černému moři, do vsi Vajakjöv (v poslovenštělé verzi *Vojakovo*, později přejmenované na Dolno Ezerovo) poblíž Burgasu (Hříbek 1927: 28; Michalko 1936: 358–359)⁵. Ke druhé vlně vysídlení vojvodovských Slováků došlo v roce 1922, resp. 1923, kdy obec opustilo více než 40 osob, především právě místních Slováků, kteří se odstěhovali do Miloslavi na Velkém Žitném ostrově na Slovensku. Na rozdíl od přesunu do Vajakjöv, o kterém nevíme bezmála nic více, než že k němu došlo, známe v případě odchodu z roku 1922 i jména odchodících rodin. Podle Michalka (Michalko 1936: 68–77) se jednalo o rodiny Ondreje Louciho⁶, Štefana Louciho (6 osob), Jána Louciho (8 osob), Matúše Štrpky (14 osob), Ondreje Štrpky, Matúše Štrpky ml., Štefana Saka, Václava Švejdy a Václava Pitry (4 osoby). V roce 1923 pak z nimi odešly ještě rodiny Jaroslava Sauera a Terezie Sauerové (tamtéž, str. 68). Důvodem odchodu z Vojvodova byla v daném případě informace o pozemkové reformě v ČSR, kterou do Vojvodova přinesl ze Slovenska bývalý legionář Štefan Louci⁷. Po tomto přesunu ve skladbě vojvodovské populace zaujali co do počtu druhou příčku místní Bulhaři a současně se také zvětšila poměrná převaha české

⁴ Nikolov uvádí, že Srbové odešli ještě ze Seseku, nicméně vzhledem k tomu, že sesečtí Srbové – jak dokládá řada jiných pramenů (např. Necov 2006: 34) – pařili mezi zakladatele Vojvodova, kde v počtu 43 osob (20 mužů a 23 žen) žili přinejmenším do roku 1910 (*Rezultati... 1910*: 21), zdá se pravděpodobnější, že na Burgasko se Srbové vydali – společně s místními Slováky? – až z Vojvodova.

⁵ Podle Michalka sice řada těchto vystěhovalců záhy danou lokalitu opustila (srov. též Žečeva a kol. 2003: 23), ne vždy se ovšem dotyční vrátili zpět tam, odkud vyšli (srov. Michalko 1936: 358, resp. 362). Přinejmenším někteří Slováci ovšem v obci setrvávají až do r. 1950 (Žečeva a kol. 2003: 104).

⁶ Spisovná forma daného jména zní „Lovci“, (nejen) Michalkem užívaná varianta „Louci“ je motivována nejspíše odpovídající výslovností.

⁷ Více k dané problematice viz in Jakoubek 2011 (str. 97–116).

vojvodovské komunity vzhledem k ostatním skupinám (k uvedeným pohybům v kontextu počtu ostatních skupin vojvodovských obyvatel viz tabulku č. 1). Na druhou stranu – vojvodovští Češi a Slováci tvořili, zejména pak při pohledu zvenčí, skupinu takřkajíc dvojedinou⁸. Tuto skutečnost pak mj. dokládá i sice velice zřídka a značně pozdní, přeci jen ale tu a tam se vyskytující a vojvodovské Čechy a Slováky dohromady slučující termín *Čechoslováci* (srov. např. Necov 2016: 55). Právě výrazná blízkost Čechů a Slováků pak stojí (vedle migrací) za další příčinou poklesu počtu vojvodovských Slováků, ke kterému v daném případě docházelo, aniž by někdo obec opustil, a jímž byla postupem času narůstající *asimilace do místní české komunity*.

Tabulka č. 1. Stručný statistický přehled složení vojvodovského obyvatelstva⁹.

Rok	Celkem	Češi	Slováci	Bulhaři	Srbové	Jiní
1904	411	215	100	39 ¹	57	
1905 ²	416	210	109	52	55	-
1910 ³	409	224	86	56	43	-
1920 ⁴	616	440	102	45	29	-
1928 ⁵	695	476	74	127	-	17 ⁶
1932 ⁷		485	91	127		
1934a ⁸	798	527	104	148	6	13
1934b ⁹	821	536	86	186	3	10 ¹⁰

Pokud jde o lokality, ze kterých vojvodovští Slováci přišli do Bulharska, nabízí jejich nepochybně nejkomplexnější přehled Ján Michalko (Michalko 1936), který působil v letech 1930–1940 jako učitel ve slovenských obcích Gorne Mitropoliji a Brašljanici. Pomineme-li bulharské slovenské vesnice na Plevensku, tedy Mártvici (dnes Podem), Brašljanici a Gornu Mitropoliji, uvádí Michalko (Michalko 1936: 69–77) tyto obce, v (dnešním) Srbsku: *Kovačica* (rodiny Benkova, Birešova a Chlebkova), *Padina* (rodina Červeňákova a Gajanova), *Ašaňa* (rodina Faboukova¹⁰ a Vodárova) a *Pivnica* (rodina Tóthova); v (dnešním) Maďarsku: *Pitvaroš* (rodina Lovciová¹¹, Majova, Sakova, Supkova¹² a Štrbko-

⁸ Srov.: „Musíme poznamenat, že Češi a Slováci se náboženstvím, obyčejí a zvyky, a dokonce ani jazykem a oblečením jedni od druhých nelišili“ (Necov 2006: 34).

⁹ Jádru tabulky je převzato z Jakoubková Budilová 2010, za její poskytnutí autor děkuje.

¹⁰ Michalko uvádí formu daného jména jako „Fabovk“; Není vyloučeno, že v případě Fabouků se Michalko mylí, a že místem odchodu rodiny Fabukovy nebyla obec Ašaňa, ale Silbaš (viz dále).

¹¹ Michalko uvádí formu daného jména jako „Lóci“.

¹² Michalko uvádí formu daného jména jako „Súpek“.

*Odstavec je upravenou verzí odpovídající část textu Jakoubek 2011.

Poznámky k tabulce

1 Jde o Pavlikjany (Banátské Bulhary) – katolíky (Michalko 1936: 67)

2 Penčev 2006: 95.

3 Penčev 2006: 95.

4 Penčev 2006: 95.

5 Michalko 1936: 68; identicky též in Findeis 1939: 223.

6 Mezi tyto „jiné“ patří 15 Rusů, 1 Němec, 1 maďarská rodina (Michalko 1936: 68).

7 Folprecht 1937: 41.

8 Michalko 1936: 68.

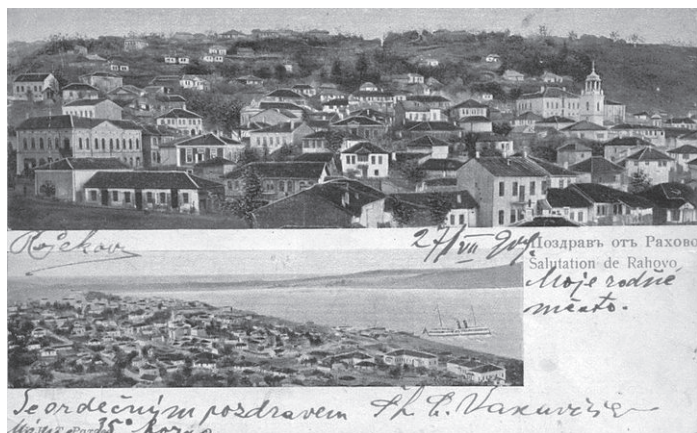
9 Folprecht 1937: 41.

10 Rusové.

Doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D. (1975)

V současné době je ředitelem Ústavu etnologie na FF UK a vyučuje také na Katedře antropologie FF ZČU v Plzni. Dlouhodobě se zabývá problematikou českého osídlení v Bulharsku, romských osad a městských enkláv v ČR a SR, teorií etnicity a problematikou antropologického terénního výzkumu.

marek.jakoubek@ff.cuni.cz, Ústav etnologie FF UK, nám. Jana Palacha 2, Praha 1

Dobová fotografie Orjachova (Rachova)

va¹³) a v (dnešním) Rumunsku: *Nadlak* (rodina Samuelova a Pappova).

Určitým aspektům některých migračních proudů či spíše stružek dolnozemských Slováků¹⁴ směřujících do Bulharska, resp. Vojvodova, jsme se již v minulosti v delší či kratší podobě věnovali. V rámci vyprávění A. Bosilové „Jak přišel dědeček ze Srbska“ (Bosilova 2006) jsme se letmo dotkli migrační linie z dnešního Srbska, z obce Padina, odkud dle A. Bosilové (v rozporu s Michalkem, který Červeňákovy situuje do nedaleké Kovačice) přišel její dědeček Pavol (Paľo) Červeňák. Větší prostor se dostalo tematizaci linie směřující do Vojvodova z maďarského Pitvaroše, a to v rámci „Kusých vzpomínek na Vojvodovo“ Miroslava Štrbký (Štrbka 2013), jehož otec Matúš se v Pitvaroši narodil¹⁵. Ze stejné obce, tedy z Pitvaroše, pocházela v otcově linii i rodina Marie Strýčkové, roz. Lovciové, v jejich „Zápiscích z po-

¹³ V jiných pramenech se objevuje forma daného jména jako „Štrbka“.

¹⁴ Dolní zem (maďarsky *Alföld*) či dolní Uhry je označením pro nížinné oblasti Uherska nacházející se jižně od správního centra země, obývané především Maďary (na rozdíl od oblastí ležících na sever zvaných Horní země – *Horniaky*, *Felföld* –, hornatých území dnešního Slovenska obývaných převážně obyvatelstvem slovenského původu). Na toto území, na kterém se dnes rozkládá Maďarsko, Srbsko, Rumunsko a Chorvatsko, se od začátku 18. století do přelomu 19. a 20. století – z důvodů religiózních (náboženské pronásledování) a ekonomických (chudoba, nedostatek půdy) – z Horní země stěhovalo – celkem šlo o zhruba 40 tisíc rodin, resp. 200 tisíc osob – slovensky hovořící obyvatelstvo evangelického augsburského vyznání (s výjimkou části obyvatel Békešské Čaby a Selence). Zde po usazení ve vesnickém prostředí – svět dolnozemských Slováků je světem rolníků, sedláků – vytvářejí větší či menší etnicky homogenní sídelní celky – lokální komunity, resp. slovenské jazykové ostrovy.

¹⁵ Více k problematice vztahu Vojvodova a Pitvaroše viz in Jakoubek 2013, zejm. kap. „Nejen Svatá Helena, ale i [...] Pitvaroš“, str. 78–80.

sledných roků“ ovšem není původ rodiny tematizován, drobné komentáře se tak objevují pouze v autorově úvodu k odpovídající edici (Jakoubek 2011: 101, 103, 105). Zdaleka nejpodrobněji byl ovšem tematizován původ rodiny Faboukovy, a to v úvodu k edici „Kroniky mojí rodiny“ K. Králikové, roz. Faboukové (Králiková 2011), a to právě kvůli výše zmíněnému nesouladu mezi informací uváděnou Michalkem, který jako původ dané rodiny udává obec Ašaňa, a vzpomínkami K. Králikové, podle kterých její otec Jan Fabouk pocházel ze Silbaše (k

dané problematice viz Jakoubek 2011: 71–74).

Alespoň rámcově pokryty jsou tak v dosavadní literatuře linky pozdějších vojvodovských osadníků směřující do Bulharska ze Srbska a Maďarska. Prakticky netematizovaný tak zůstává pouze původ těch Vojvodovčanů, kteří sami, nebo jejichž předkové, přišli do Vojvodova z Rumunska, konkrétně z Nadlaku – největší slovenské enklávy v této zemi (Zelenák 2003: 54). Pokud jde o pozdější Vojvodovčany, pocházely z této obce podle Michalka rodiny Pappova a Samuelova (Michalko 1936: 75, resp. 76).

* * *

Bulharský rodák z Gorne Mitropolije – nejpočetnější slovenské obce v Bulharsku – potomek přesídlenců z Nadlaku (a ovšem profesor etnologie) Ján Botík uvádí, že „zo štyroch Slovákmí osídlených lokalít (Mrtvica, Brašljanica, Gorna Mitropolija, Vojvodovo), Nadlačania sa usadili iba v jedinej z nich, a to v Gorne Mitropoliji“ (Botík 2003: 64). Je pravda, že v Mrtvici ani Brašljanici Nadlačani nebyli, pokud jde ale o Vojvodovo, Botík se – jak doloženo výše – mylí a v daném ohledu je třeba jeho tvrzení korigovat¹⁶. Abychom však

¹⁶ 5 rodin přesídlenců z Nadlaku se usadilo rovněž v obci Pišurka (dříve Báz kárá), nedaleko přístavního města Lom (Zelenák 2003: 53), několik v Lomu samotném (Michalko 1936: 378) a pár někdejších Nadlačanů bylo i v Jakimově (dříve Progorelec) (*Ibid.* 373); slovenské osídlení těchto obcí ovšem nemělo – na rozdíl Mrtvice, Brašljanice, Gorne Mitropolije – kompaktní charakter a obec tak nebyla chápána jako slovenská. Totéž platí i pro další vesnice na Lomsku, jako jsou Rasovo, Dragomirovo, Kriva Bara, Momin brod (dnes součást města Lom), Vojnici a další (Penčev, 2001: 76), se slovenskou menšinou.

byli k Botíkovi spravedliví, jeho omyl se ukáže teprve až při poměrně mikroskopickém pohledu, neboť zatímco v Gorne Mitropoliji žilo 46 rodin bývalých Nadlačanů (Botík *ibid.* 65–66; Michalko 1936: 101–113) – v celém Bulharsku bylo přitom z Nadlaku 115 rodin (Botík 1994: 6) – ve Vojvodovu to byly rodiny pouze dvě, z nichž jedna (Samuelovi) se později (nejspíše roku 1928) odstěhovala do Argentiny a značná část druhé (Pappovi) se záhy – patrně roku 1907 (Michlako 1936: 75) – přestěhovala do nedalekého Orjachova. Právě druhé z uvedených rodin – rodině Pappových – je věnována níže prezentovaná edice.

Ediční poznámka

Text, jehož překlad přinášíme níže, byl sepsán Katjou Jankovou Škárpanovou¹⁷ (roz. Efremovou), narozenou 1. 5. 1928 v Orjachovu, a to, jak v úvodní (nezařazené) partii textu uvádí samotná autorka, „na základě vyprávění mé zesnulé matky Anny Jankovy Papovy“. Původní rukopisný text byl následně, neznámo kdy a kým, převeden do elektronické podoby, z jejíž dále šířené tištěné verze jsme překládali. Z překladu vypouštíme úvodní část, obsahující kromě výše uvedené zmínky o původu zahrnutých informací kontakty na autorku a vybrané členy její rodiny a poznámku, že s prací na záznamech autorka začala 6. 12. 1981. Výbor pak ukončujeme v momentu, kdy se autorka začíná věnovat liniím své rodiny či, jak píše, rodu, které nemají souvislost ani s Vojvodovem, ani s bulharskými či dolnozemskými Slováky.

* * *

Rodu Papů¹⁸

Kořeny matčina rodu

Můj děd Jano Pap, národností Slovák, byl osadníkem z vesnice Nadlak, kraj Oršova v Rakousku-Uhersku.

Po pádu Rakousko-Uherské říše došlo k rozdělení vesnice na dvě části, mezi Maďarsko a Rumunsko. Nejsem si jistá, ve které části mí předci zůstali (nedůvěryhodné zdroje uvádí rumunskou). V letech 1895–1896 přesídlilo do Bulharska mnoho rodin v naději na lepší život. Do Bulharska se stěhovali lidé různých národností, přicházeli Češi,

Slováci, Maďari, Srbové a Němci. Po pěti staletích turecké nadvlády potřebovalo Bulharsko nové pracovní síly.

A tak se i můj děda Jano Pap usadil v Bulharsku. Byl přesídlen do vesnice Vojvodovo ve vračanské oblasti, kde byli kromě Slováků i Češi. Do vesnic Gorna Mitropolija a Podem¹⁹ na Plevensku byli přesídleni pouze Slováci.

Děd Jano Pap se narodil v roce 1856 a roku 1943, ve věku 87 let, zemřel ve městě Orjachovo. O dalších příbuzných nevím, kromě dědových sester Mary a Jutky²⁰, které po jeho přestěhování do Bulharska zůstaly v Nadlaku. Mara měla syna, který byl zabit během pruské války²¹.

Děda se oženil s krajanou Zuzanou Jančikovou, narozenou roku 1860. Zemřela v roce 1919 v Orjachovu a pohřbena byla ve Vojvodovu. Měla dva bratry, Macko byl krejčí a o druhém nic nevím.

Děda s babičkou přijeli do Bulharska s šesti dětmi, jedním koněm a vozem. Usídleni byli ve Vojvodovu. Bylo jim přiděleno pět *dekarů*²² půdy a místo pro stavbu domu. Děda byl zemědělec, obdělával půdu a nechával se také najímat jako nájemní síla v jiných vesnicích, v Bardarském Geranu či v Bele Slatině. Tak začal jeho život v Bulharsku, plný odříkání a velmi těžké práce. Nakonec se seznámil s Damjanem Cekovem z Orjachova, který v jedné oblasti vlastnil 400 *dekarů* země a na té měl i usedlost (*čiflik*). Protože děda byl pracovitý, domluvil se s Damjanem Cekovem, že bude část jeho země obhospodařovat a žít bude na *čifliku*, přičemž mu každoročně odevzdá polovinu výnosu²³, a tak rodinu přestěhoval z Vojvodova do Orjachova. Po letech děda našel tolik peněz, že *čiflik* i s půdou od Damjana Cekova koupil. Kromě půdy od Damjana koupil Jano Pap půdu i na jiném místě nedaleko Orjachova (při polní cestě do vsi Bukjovci²⁴). Během života se dědovi podařilo koupit 220–230 *dekarů* půdy,²⁵ přičemž třem svým dcerám – Zuz-

¹⁹ Do r. 1935 Märtvica.

²⁰ Na tomto místě následuje v závorce odkaz „na fotografii“ vztahující se k snímku, který tvoří součást originálu; vzhledem k její velmi špatné kvalitě fotografii nezařazujeme.

²¹ Nejspíše prusko-rakouská válka roku 1866.

²² 1 *dekar* = 10 arů = 1000 m².

²³ Pro uvedenou praxi má bulharština specifický výraz: *izpolica*, tj. nájem pozemku za polovinu výnosu.

²⁴ Od r. 1970 město Mizija.

²⁵ Je-li údaj správný, jednalo se o skutečně značnou rozlohu polností; největší hospodáři na Vojvodově disponovali 120–130 *dekar*y.

¹⁷ K příjmení dotyčné viz pozn. č. 37.

¹⁸ Jak uvedeno výše, původní forma daného jména byla „Papp“, v Bulharsku se záhy ustavila podoba „Pap“, které se při překladu přidružujeme.

ce, Ance a Jutce – dal po dvaceti *dekarech* půdy jako věno a zbylou půdu dal svému synovi Janovi. I když děda zbohatnul, nikdy nezapomněl na tvrdé začátky, na nouzi a nedostatek, které zažil, závist a chamtivost mu byly cizí. Vzpomínám si také, že jak v létě, aby si odpočali od žáru a napili se, tak i v zimě, aby se zahřáli, byly dveře vždy dokořán otevřené poutníkům, které děda navíc obdaroval chlebem a sýrem. K dědovi jsme často chodili na návštěvu a dobře si ho pamatuji – byl střední postavy, milý, pracovitý a čestný člověk, vyzařovala z něj dobrota a spokojenost. Děda byl věřící protestant. Neděle byla sváteční den. Nepracovalo se, děda četl z Bible a zpíval náboženské písně. S babičkou žili pokojně v klidu a míru, proto se jim tak dařilo. Babička byla také pracovitá a milá a pomáhala potřebným. Škoda, že se nedožila dostavby domu, který byl hotov až po její smrti.

Děda měl celkem sedm dětí – dva syny a pět dcer. Nejstarší dcera byla Mara (1882–1908). Maře bylo 14 let, když se s rodiči přestěhovala do Bulharska, základní vzdělání získala tam. V roce

Třetím dítětem byla dcera Anna, narozena 7. 10. 1888. Zemřela 29. 4. 1969. Stejně jako sestry se provdala za přistěhovalce, Slováka Janka Škrpána²⁶, se kterým měla sedm dětí.

Čtvrtá dědova dcera Era se narodila roku 1890 a zemřela 13. 8. 1923 ve Vojvodovu, kde byla provdána za Slováka Míšu Fabovka. Měli dvě děti, které zemřely již při porodu.

Pátým dědovým dítětem byl chlapec Jani, narozen 1892. Zemřel v roce 1986 v Orjachovu. V roce 1924 se oženil s Žofkou Prasličkovou, která zemřela v roce 1950. Měli spolu pět dětí – čtyři chlapce a dívku, která zemřela již v dětském věku.

Šestým dítětem byl také chlapec. Paľo se narodil roku 1894, zemřel v roce 1899.

Všechny děti se narodily v Nadlaku, kromě dcery Jutky, která se narodila v Bulharsku, ve Vojvodovu v roce 1904. Zemřela v Orjachovu v roce 1993. V roce 1925 se provdala za Petára Jonova, Bulhara z Orjachova. Měli osm dětí.

Nyní Vám něco povím o dětech mého dědy, vnucích i pravnucích.

Pořadí	Jméno	Rok a místo narození	Rok a místo úmrtí	Dožitý věk
1	Mara	1882, Nadlak	1908, Rasovo	26
2	Zuzana	1885, Nadlak	1951, Orjachovo	66
3	Anna	1888, Nadlak	1969, Orjachovo	81
4	Era	1890, Nadlak	1923, Vojvodovo	33
5	Jani	1892, Nadlak	1986, Orjachovo	94
6	Paľo	1894, Nadlak	1899, Vojvodovo	5
7	Jutka	1904, Vojvodovo	1993, Orjachovo	89

1906 se provdala do vesnice Rasovo na Lomsku za německého přistěhovalce, jejich manželství zůstalo bezdětné.

Druhé dítě – dcera Zuzana, narozena roku 1885, zemřela v Orjachovu v roce 1951. Při návštěvě sestry Mary se seznámila s Velko Čeleketišovem, srbským přistěhovalcem z vesnice Rasovo. Vzali se roku 1907. V roce 1916 byl Velko zabit během I. světové války ve vesnici Magaranovo v Rumunsku. Zuzka s Velkem měli tři děti. Po smrti manžela se vrátila k rodičům, kteří jí pomáhali s výchovou dětí.

Druhá dědova dcera Zuzana se po smrti manžela vrátila ke svým rodičům. S jejich pomocí vychovala své děti – Dimitára, Georgiho a Jutku. V roce 1928 děda koupil pro Zuzanu parcelu a pomáhal jí se stavbou domu. Můj otec si vedle ní postavil státek a tak obě sestry od sebe dělil pouze plot. Měly se rády, vypomáhaly si a nás tak naučily vzájemně uctě a respektu.

Prvorozený syn mé tety Dimitār se narodil roku 1908 ve vsi Rasovo a zemřel v roce 1984 v Orjachovu. Oženil se s Ankou Skalákovou, Českou

²⁶ V bulharštině užívá autorka formu daného jména „Škárpanov“.

z Vojvodova, žijící mezi léty 1914 a 1993. Měli čtyři děti: Josifa, Stefana, Rosicu a Venciho.

[...]

Pár slov k textu „Rodu Papů“ K. Škárpanové

Jak předesílá už samotný název textu K. Škárpanové, dílko je věnováno „rodu“ Papů, počínaje dědečkem autorky z matčiny strany, nadlackským rodákem Jano Papem, resp. Pappem. Intence autorky, třebaže explicitně neuvedená, je poměrně zřejmá – zaznamenat a zachovat rodinnou historii, s důrazem na její protagonisty, tedy na členy „rodu Papů“. Většina textu tak má vlastně charakter jakési literárně pojaté genealogie. I přes toto pojetí a krátkost textu obsahují výše uvedené řádky i informace zajímavé a platné nejen pro samotné příslušníky „rodu Papů“, ale i pro širší okruh čtenářů se zájmem o obecnější vojvodovskou problematiku.

Jak již bylo uvedeno výše, jedním z přínosů textu je stvrzení skutečnosti, že do Vojvodova směřovala migrační linka, byť značně menšinová, i z rumunského Nadlaku. Škoda, že autorka neuvádí, co stálo za příchodem jejího dědečka právě do Vojvodova. Opakovaná volba trpného rodu při komentáři usazení v obci – tj. byl „přesídlen“, resp. „usídlen“ – by naznačovala, že Vojvodovo jako místo pobytu bylo J. Papovi někým přiděleno, a to takřkajíc mimo jeho volbu, vzhledem k absenci jakýchkoli dalších informací se ovšem jedná pouze o hypotézu. Každopádně – v širším kontextu diskuse o založení, resp. *zakládání* Vojvodova pomáhá uvedený údaj ještě o něco více „pluralizovat“ naši představu o původu zakladatelů, resp. obyvatelů této obce. Obecně řečeno, vybízí k posunu od stávající představy o „monogenezi“ Vojvodova k jeho „polygenetickému“ pojetí.

V širším kontextu je hodna komentáře rovněž informace o působení J. Papa na jednom z *čiflíků* – tedy samostatně fungujícím hospodářském statku – v okolí Orjachova. Že některé vojvodovské rodiny využívaly práci na *čiflicích* za účelem akumulace finanční hotovosti již víme. O tom, že „chudší [Vojvodovčané] pracují na velikých statcích bohatých měšťanů rahovských“ můžeme číst jak v díle dobového pozorovatele V. Mí-

čana²⁷ (Míčan 1934: 107), tak v memoárovém textu někdejšího účastníka této obživné strategie vojvodovského Čecha Bedřicha Dobiáše (Dobiáš 2011). Způsob, jakým J. Pap práci na *čiflíku* hodnotil – tj. jeho zakoupení –, je ovšem strategie, ve stávajících textech o Vojvodovu (zatím) nezaznamenaná. Stejně bezprecedentní je pak i krok, který koupí *čiflíku* provázal, tedy skutečnost, že J. Pap následně „rodinu přestěhoval z Vojvodova do Orjachova“.

Zdá se to být jasné – vystěhováním z Vojvodova a usazením se v Orjachovu Papovi mj. přestali být Vojvodovčany a stali se Orjachovčany. Je tomu ale opravdu tak? No, jak se to vezme. Jedna věc je však zřejmá bez diskuse – přesunem do Orjachova Papovi v žádném případě neopouštějí vojvodovské souvislosti. Jejich život, resp. jejich – jazykové, religiozní a národnostní – *přežití* v Orjachovu totiž bylo na Vojvodovo dále úzce vázané. Papovi nebyli v Orjachovu zdaleka jedinými Slováci. Když se ukázalo, že slovenští přesídlenci v Pišurce nedostanou tolik země, kolik si představovali, začali obec opouštět. Jedni se vrátili zpět, odkud přišli, tj. do Maďarska a Rumunska, jiní se přesunuli do jiných částí Bulharska, přičemž jedna část bývalých Pišurčanů se usadila v Orjachovu (Michalko 1936: 386). Někdejší slovenští usídlenci se však v Orjachovu velice rychle „odnárodnili“, a to jak pokud jde o slovenskou sebeidentifikaci, tak co se týče jazyka, který si uchovala pouze nejstarší generace, za což se jim jejich děti a vnuci dokonce posmívali (tamtéž). „Jedine rodina Velkova²⁸ a Pappova sa udržaly svieže, v ich príbytkoch ozýva sa slovenčina a to najviac zásluhou toho, že tieto dve rodiny udržuujú stále spojenie s Vojvodovom, chodievajú tam na pobožnosti a návštevy“ (tamtéž, kurziva dodána).

Uvedený moment má přitom mnohem obecnější platnost, zdaleka přesahující případ rodiny Papovy. Ukazuje totiž, že – stále ještě běžné – „ostrovní“ chápání Vojvodova, jeho obyvatel a dějin je neodůvodněné (a neodůvodnitelné), resp. přímo chybné. Rozumět tomu, kým Papovi – v Or-

²⁷ Vladimír Míčan navštívil Vojvodovo během své „evangelizační návštěvy“ Bulharska realizované ve dnech 19. 5. – 3. 6. 1932.

²⁸ Zjevně jde o rodinu výše zmiňovanou Zuzany Papové, kterou J. Michalko označuje jako rodinu „Zuzany Velkové-Pappové“, čítající 6 osob (Michalko 1936: 386). Dále v textu Michalko zmiňuje, že čerpal z materiálů dodaných mj. Jurajem Velkem. Zdálo by se tedy poměrně jisté, že manželem Z. Pappové byla osoba příjmení „Velko“. Proč tedy K. Škárpanová dotyčného označuje jako „Velko Čeleketišov“ není jasné.

*Дядо Яно със своите дъщери Зузана и Анна, и внуците Димитър, Георги, Антон, Мишо, Анка и Ютка.
(снимката е правена 1924 година)*

Děda Jano s dcerami Zuzanou a Annou a jejich dětmi, 1924

jachovu – byli, nelze bez zohlednění existence Vojvodova (jak dokládá Michalko, Papovi mohli být tím, kým byli pouze díky vazbám na Vojvodovo). Platí to ale samozřejmě i naopak – chceme-li porozumět Vojvodovu a jeho obyvatelům, je třeba opustit lokální horizont této vsi a těch, kdo ji momentálně obývali. Je třeba přestat chápat Vojvodovo jako (víceméně do sebe uzavřenou) *komunitu* obývající konkrétní, teritoriálně vymezenou *lokality*. Vojvodovo bylo tím, čím bylo, namnoze díky procesům, jejichž spouštěč a těžiště se nacházely úplně jinde, často značně daleko. Snad nejlépe je tato skutečnost vidět na založení Vojvodova, které bylo výsledkem nové mezinárodní politické konstelace (osvobození Bulharska), vnitrostátního politického rozhodnutí (vydání Zákona o osídlení neosídlené půdy), ekonomické situace (nedostatek půdy) v několika sousedních státech (Srbsko, Rumunsko, Maďarsko), které společně vyústily v přeshraniční migraci a – po jistých peripetiích – k založení zbrusu nové obce v Bulharsku. Uvedený velice široký kontext pre-vojvodovských dějin se přitom založením Vojvodova nijak zvlášť nescvrknul – například (být nikoli pouze) díky religiózně motivované endogamii řady skupiny voj-

vodovských obyvatel udržovali jejich členové kontakty nejen s původními obcemi, které opustily, ale rovněž i s řadou z těch, s jejichž obyvateli byli před odchodem zvyklí uzavírat manželské svazky (v případě Svatohelenských tak „ve hře“ nadále zůstávalo např. Veliko Srediště, Bela Crkva, Vršac a další). Výsledkem (jakož ale i příčinou – je např. zjevné, že pozdější zakladatelé Vojvodova z různých obcí svůj odchod vzájemně koordinovali) založení Vojvodova tak byla existence *transnacionální sítě*, v rámci které se sem a tam přesouval majetek, finance, informace, manželští partneři etc. Jednotlivé obce v rámci této sítě představují jen jakési „uzly“, jejichž existence má stejný charakter, jako je tomu u skutečných uzlů reálné sítě – je tak říkajíc „vázaná“.

Rodina Pap(p)ů a obec Vojvodovo jsou si tak v jistých ohledech podobné – jejich existence je vázaná na procesy a fenomény v jejich bližším (regionálním) i vzdálenějším (nacházejícím se za hranicemi státu) okolí; abychom porozuměli tomu, kdo byli Pap(p)ovi či co bylo Vojvodovo, je třeba vzít do úvahy jejich *vazby* na (regionální, jakož i mezi/státní) okolí, chápat je jako součásti doširoka rozprostřených *sítí*. Jinak řečeno, „vá-

zanou“ a nesamostojnou existenci *rodiny* Papů v Orjachovu lze chápat jako jakýsi obraz „v malém“ podobně nesamostatné, resp. „vázané“ existence *vesnice* Vojvodova. *Rodina* a *vesnice* jsou tak v daných ohledech vzájemnými strukturálnímu obdobami. ■

Použitá literatura

- AUERHAN, J.** (1921) Československá vesnice v Bulharsku. In J. Auerhan. *Čechoslováci v Jugoslavii, v Rumunsku, v Maďarsku a v Bulharsku*. Praha: Melantrich, s. 92–96.
- AUERHAN, J., TURČÍN, R.** (1930) Přehled československých zahraničních menšin a krajanských aglomerací. In *Krajané v cizině a jejich styky s domovem. Ročenka československého ústavu zahraničního*. Praha: Československý ústav zahraniční, s. 17–32.
- BOSILOVA, A.** (2006) „Jak přišel dědeček ze Srbska.“ In M. Jakoubek, Z. R. Nešpor, T. Hirt (Eds.) *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Plzeň: Občanské sdružení Vojvodovo ve spolupráci se Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje, s. 114–115.
- BOTÍK, J.** (1994) *Slováci v Bulharsku*. Bratislava: Slovenské národné múzeum.
- BOTÍK, J.** (2003) Nadlačania v Bulharsku a v argentínskom Chacu. In *200 rokov života Slovákov v Nadlaku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, s. 64–75.
- DOBIÁŠ, B.** (2011) Na tý Vojvodově to bylo takový vzácný... In M. Jakoubek. *Vojvodovo: kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), s. 121–123.
- FINDEIS, J.** (1929) Vojvodovo. In *Jubilejní ročenka československé kolonie v Bulharsku 1868–1928*. Sofie 1929, s. 220–225.
- FOLPRECHT, J.** (1937) *Československé školské obce v evropském zahraničí*. Praha: Československý ústav zahraniční.
- HŘÍBEK, J.** (1927) Po stopách československé emigrace v Bulharsku. *Naše zahraničí*, Roč. VIII, Č. 1–2, s. 24–28.
- JAKOUBEK, M.** (2010) Sesek – zapomenutá česká obec v Bulharsku. *Český lid*, Roč. 97, Č. 2, s. 35–50.
- JAKOUBEK, M.** (2011) *Vojvodovo: kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).
- JAKOUBEK, M.** (2013) Etnografický profil Vojvodova v „Kusých vzpomínkách“ Miroslava Štrbky. In G. Fatková, L. J. Budilová, M. Jakoubek, J. Močičková, R. Močička, R. Maglia. *Vojvodovo: historicko-etnologická ohlédnutí*. Plzeň: Vydavatelství ZČU v Plzni, s. 77–151.
- JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, L.** (2010) *Vojvodovo, česká vesnice v Bulharsku: příbuzenství, manželství a dům*. Plzeň: Katedra antropologických a historických věd FF ZČU v Plzni. Disertační práce.
- KRÁLIKOVÁ, K.** (2011) Kronika mojí rodiny. In M. Jakoubek. *Vojvodovo: kus česko-bulharské historie. Tentokrát převážně očima jeho obyvatel*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), s. 81–91.
- MÍČAN, V.** (1934) *Nevratem v nový svět. O československých osadnících, jejich náboženských, školských, osvětových, hospodářských aj. poměrech v Bulharsku*. Brno: Knížnice Biblické jednoty.
- MICHALKO, J.** (1936) *Naši v Bulharsku. Pädesiat rokov ich života, práce, piesne a zvykov*. Myjava.
- NECOV, N. P.** (2006) Dějiny Vojvodova. In M. Jakoubek, Z. R. Nešpor, T. Hirt (Eds.) *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Plzeň: Občanské sdružení Vojvodovo ve spolupráci se Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje, s. 27–89. Z bulharštiny přeložil Marek Jakoubek a Temenuška Křivánková.

- NECOV, N. P.** (2016) Istoría na Vojvodovo. In M. Jakoubek. *Vojvodovo. Istoriatá na edno češko selo v Bálgaria prez pogleda (ne samo) na negovite žíteli*. Sofia: Paradigma, s. 47–138.
- NIKOLOV, B.** (2013) Vojvodovo (Gladno pole). In M. Jakoubek. *Vojvodovo: Identity, tradice a výzkum*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), s. 210–215.
- PENČEV, V.** (2001) *Paralaks v ogleдалoto ili za migrantskíte obštnosti v čuždoetnična sreda (čechi i slovaci Bálgaria, bálgari v Čechia)*. Sofia: Paradigma
- PENČEV, V.** (2006) Tempus edax rerum aneb O minulosti a současnosti vojvodovských Čechů. In M. Jakoubek, Z. R. Nešpor, T. Hirt (Eds.) *Neco Petkov Necov: Dějiny Vojvodova, vesnice Čechů a Slováků v Bulharsku*. Plzeň: Občanské sdružení Vojvodovo ve spolupráci se Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje, s. 90–105. Z bulharštiny přeložili Marek Jakoubek a Tomáš Hirt.
- REZULTATI** ot prebroiavane na naselenieto v carstvo Bálgaria na 31 dekemvri 1910 g. po obštini i naseleni mesta. IV. okrąg – Vraca. Sofia: Dăržavna pečatnica.
- ŠTRBKA, M.** (2013) Kusé vzpomínky na Vojvodovo. In G. Fatková, L. J. Budilová, M. Jakoubek, J. Močičková, R. Močička, R. Maglia. *Vojvodovo: historicko-etnologická ohlédnutí*. Plzeň: Vydavatelství ZČU v Plzni, s. 82–151.
- VACULÍK, J.** (2009) *České menšiny v Evropě a ve světě*. Praha: Nakladatelství Libri.
- ZELENÁK, Š.** (2003) Nadlak a Slováci v Bulharsku. In *200 rokov života Slovákov v Nadlaku*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko, s. 52–63.
- ŽEČEVA, R. V., RADOINOVA, S. P., DONČEV, B. D., BOEVA, E. A.** (2003) Vajakjöv – Dolno Ezerovo: Letopis. Burgas: Libra skorp.

SUMMARY & KEYWORDS

A Reconceptualization of the Founding and Settlement of Vojvodovo – From Monogenesis to Polygenesis, From Sites to Networks (Illustrated Through the Papp Family)

This paper's topic is the founding of Vojvodovo – the only Czech village in Bulgaria. In contrast with the classical conception, which takes Vojvodovo to be a village founded through the secondary migration of Czech-speaking Protestant inhabitants of Svatá Helena – a Czech village in what is today the Romanian Banat – the author documents the fact that the founders of Vojvodovo also included Bulgarians from the Banat (Paulicians), Serbs, and Slovaks. He thus offers for this village's founding a divergent perspective that emphasizes the diversity of its founders (polygenesis). The second part of the article is a commented edition of a text by Katja Jankova Škärpanova (née Papova), the descendant of a family of Slovak immigrants from Nadlak. The article also positions this new source (richly supplemented with explanatory footnotes) within the broader context of existing works on Vojvodovo, and of the larger debates in the social sciences.

► Vojvodovo; Bulgaria; Czechs; Slovaks; migration; transnationalism; polygenesis

Tématem této stati je problematika založení Vojvodova – jediné české obce v Bulharsku. Oproti běžně přijímanému pojetí, kdy je Vojvodovo popisováno jako obec založená druhotnou migrací česky mluvících protestantských obyvatel vesnice Svatá Helena v dnešním rumunském Banátu se autor snaží doložit, že mezi zakladateli Vojvodova byli také banátští Bulhaři (Paulikiáni), Srbové a Slováci. Nabízí tak odlišnou perspektivu založení obce, kdy je důraz kladen na různorodost jejích zakladatelů (polygeneze). Druhou část textu tvoří komentovaná edice textu Katji Jankovy (roz. Papovy), pocházející z rodiny slovenských přistěhovalců z Nadlaku. Text nabízí také zasazení tohoto nového zdroje do širšího kontextu prací o bulharském Vojvodovu, stejně jako do širších diskusí ve společenských vědách.

► Vojvodovo, Bulharsko, Češi, Slováci, migrace, transnacionalismus, polygeneze